

Het honingbij volk als bio-verzamelaar van zware metalen, verontreiniging, plantpathogenen en stuifmeel

Jozef van der Steen

Symposium 19 maart 2016

De haalbij als microverzamelaar

Passive Sampling Method

- Het bijenvolk als passive sampler tool

Adsorptie sampler
Geen stroom nodig
Geen onderhoudskosten
Integratie ruimte en tijd
Werelwijde toepassing

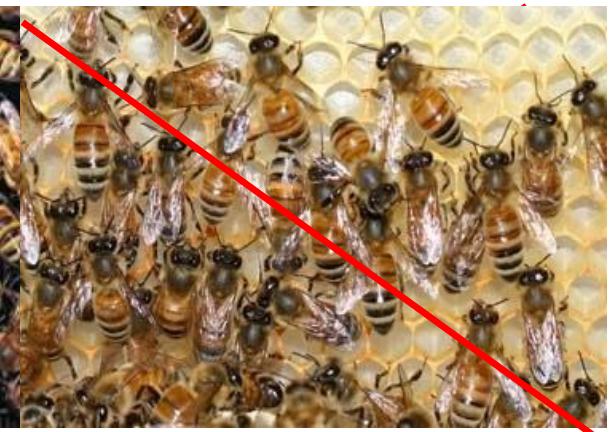

Grootte honingbijvolk

1 Simplex frame (340 x 19.8 mm inner measure) 2 sided

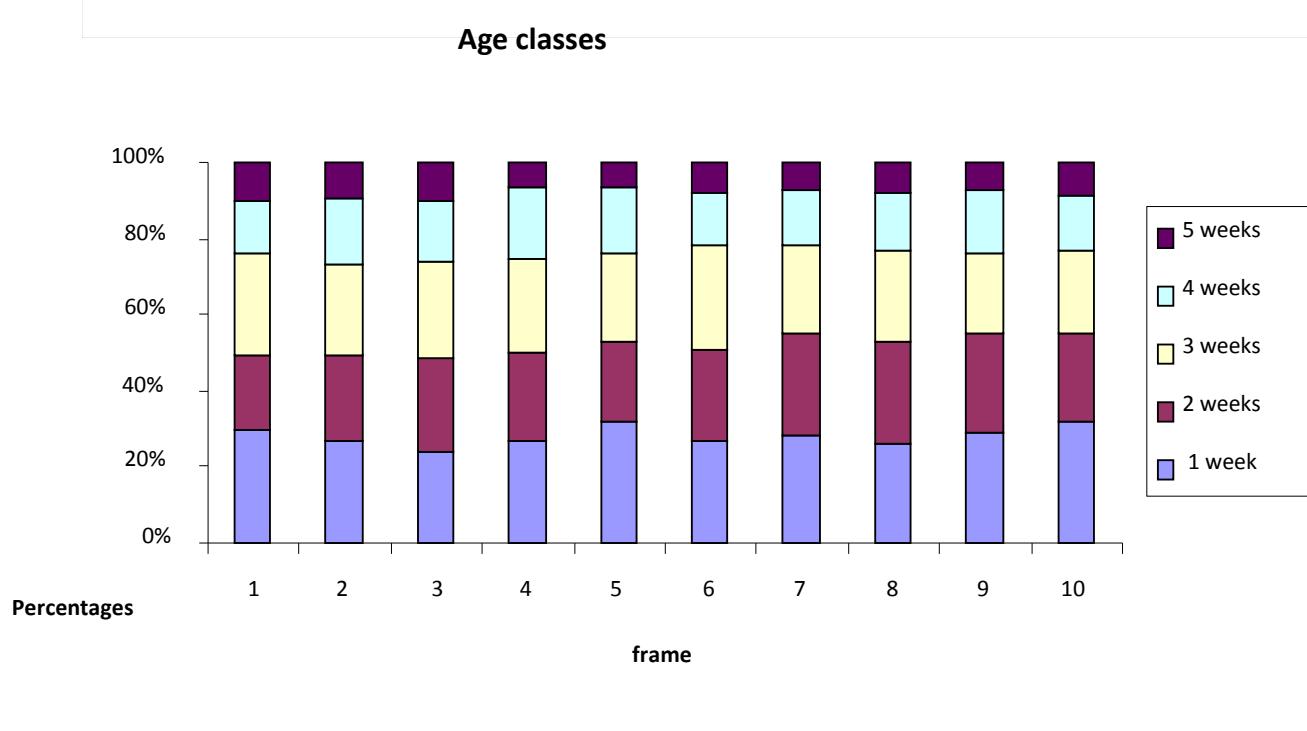
Fully occupied

1 frame	1683
10 frames	16830
15 frames	25245
20 frames	33660

Leeftijdverdeling in de kast

July – August

- In-hive bees
- ≈25% 1 week bees
- ≈25% 2 week bees
- ≈25% 3 week bees
- = ≈75% in-hive bees

Foragers

- ≈25% 4-5 week bees
- = **≈25% foragers**

- Newly emerged bees overrepresented on brood frames
- Foragers overrepresented on storage frames
- Foragers overrepresented on flight entrance

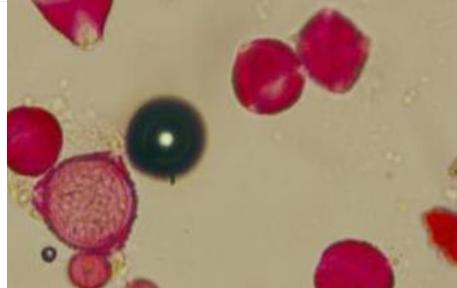
Wat haalt het bijenvolk

Nectar. (jaar):   60 – 80 kg kg (125 kg nectar)
                                3 000 000 vluchten
                                tot 13 km
                                Per vlucht 25 - 40 mg

Pollen. (jaar):   tot 15 - 30 kg (max 55 kg)
                                1 300 000 vluchten
                                tot 6 km
                                Per vlucht 10 - 30 mg
gewicht pollen korrel:
                                ` 4 ng (phacelia)
                                180 ng (maize)

Water. (jaar):   tot 25 kg
                                2 – 3 km
                                Per vlucht up to 40 µl (mg)

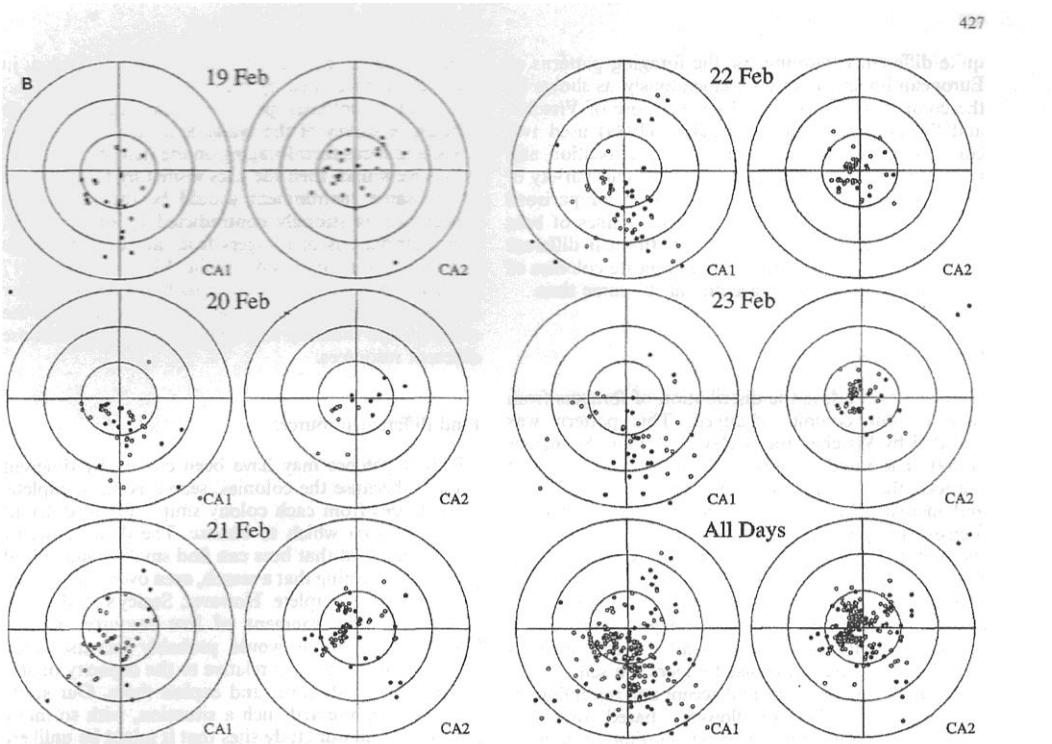
Propolis.   Enkele 100 grammen

Verdeling volken van een bijenstand over haalgebied

- Gemeenschappelijke en verschillende gebieden
  - Verschillend pollen pallet per volk

Distribution bees over foraging area (Waddington et al. 1994)

On subsequent days the majority of bees of different colonies forage on different crops and some on mutual crops, both for nectar and pollen

Bioverzamelaar van verontreinigingen en plantpathogenen

Onbedoeld wordt samen met nectar, honingdauw, pollen,
water en propolis

Verontreinigingen en plantpathogenen

verzameld als passive load en geaccumuleerd in het
bijenvolk

Passive pollen loads

- Bestuiving en bioindicatie
  - 2-4% pollen blijft achter in haarkleed (auto-grooming)
  - Centraal dorsal deel van eerste thorax- and eerste abdominal segment
- In-hive pollen uitwisseling
- Elke haalbijt heeft bij aanvang vlucht 6700 pollen korrels (4000 – 13000)

Free&Williams, 1972; Lukoschus 1957; Wadl et al, 2009; Grande-Hofmann et al 1986; Paalhaar et al, 2008.

Bemonsteren van het bijenvolk

Vliegplank

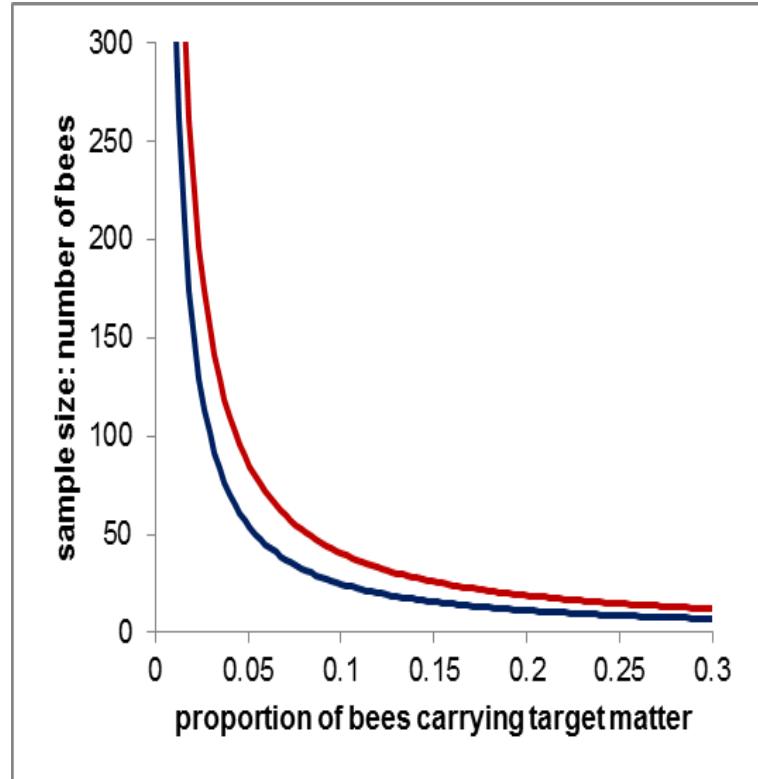

- wachtbijen
- ventilatie
- orientatievluchten
- nectar haalsters
- pollen haalsters
- water haalsters
- propolis haalsters

kast

monstergrootte

Figure II. Relation between proportion of bees carrying target matter and sample size.

In case 1% of the bees carry target matter, the sample size should be minimally 298 ($P=0.95$) and 458 ($P = 0.99$) to have at least one bee carrying target matter.

In case 5% of the bees carry target matter, the sample size should be minimally 44 ($P=0.95$) and 90 ($P = 0.99$) to have at least one bee carrying target matter.

In case 25% of the bees carry target matter, the sample size should be minimally 10 ($P=0.95$) and 16 ($P = 0.99$) to have at least one bee carrying target matter.

Bemonsteren bijenvolk

■ Sacrificial sampling

Ten koste van bijenvolk
Bijen gedood en verwerkt
Veilig bemonsteren elke 3-weken
3% haalbij cohort
1.5% kastbijen

■ Non-sacrificial sampling

Niet ten koste van volk
Onbeperkt aantal
Geen ethische bezwaren
Beehold device (1% adherence)

Target matter

Floraal

Pollen

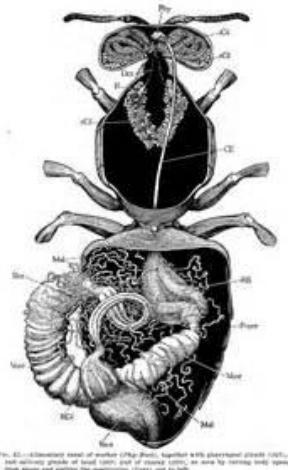
**Pollen trap (sacrificial, 10 – 50% efficiency),
consistentie, pollen klompje**

**Beebread (mengsel, geen bepaalde
retentie tijd)**

Beehold tube (1%)

nectar

**Dissectie proventriculus (gewicht)
opgeslagen nectar / honing**

Target matter

Non-floraal

Zware metalen.

Plant pathogenen.

Atmosferische depositie

verkeer, industrie, bodemerosie, PM

Endo- epifytisch / atmosferische depositie

*Erwinia amylovora, Erwinia pyrifoliae,
Phytophthora*

Pesticides.

sputen/ stof/ systemisch landbouw

Target matter locatie – plaatsen bijenvolk

Target matter op bepaalde plaats

plant pathogenen, pesticides, nabije atmosferische depositie (bv verkeer)

Target matter wordt **verdund** door andere drachten in haalgebied

PREDICTION BASED ON LAND USE, PROFITABILITY CROP,

COMPETITION

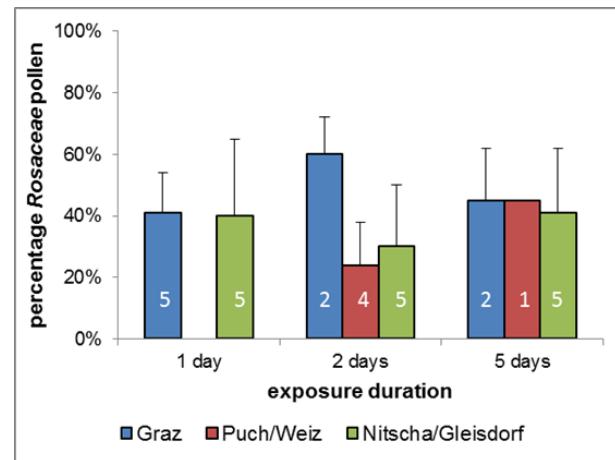
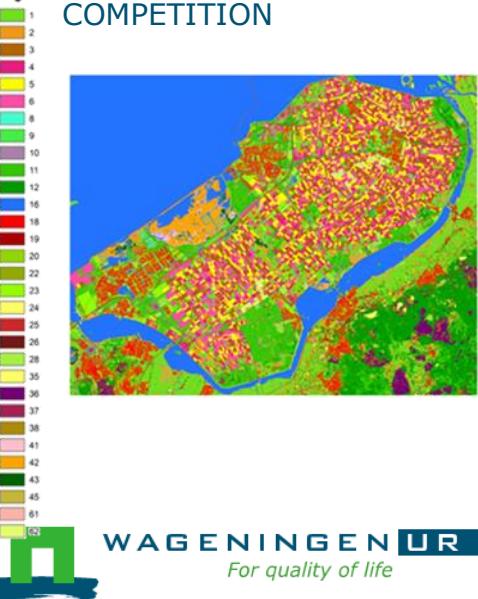

Figure III. Average percentage Rosaceae pollen in Beehold tubes containing > 100 pollen grains per Beehold tube. In the Beehold tubes of the 1 day exposure in Puch/Weiz, the percentage pollen did not exceed 100 grains.

The error bars on the columns represent the standard deviation (sd). As the number of observation of the 5 day exposure at Puch/Weiz is 1, there is no sd.

For the Beehold formula the percentage bees foraging on Rosaceae is set on 40%.

Target matter locatie – plaatsen bijenvolk

Target matter **non-specifieke** plaats

atmosferische depositie van deeltjes

(industrie, schoorstenen, airborne plant pathogens)

volken plaatsen bij dracht

bij bos en heggen

meer depositie

verminderde wind snelheid

neerwaartse wind

honingdauw

Bemonsteren van volken of stand

Hangt af van onderzoeksvraag

Gebaseerd op variatie in metalen Cu, Pb, Cd in bees
(n = 49, study 2006):

aantal volken voor betrouwbaar

beeld drachтомgeving

mean = 5 (2 – 23)

Zware metalen

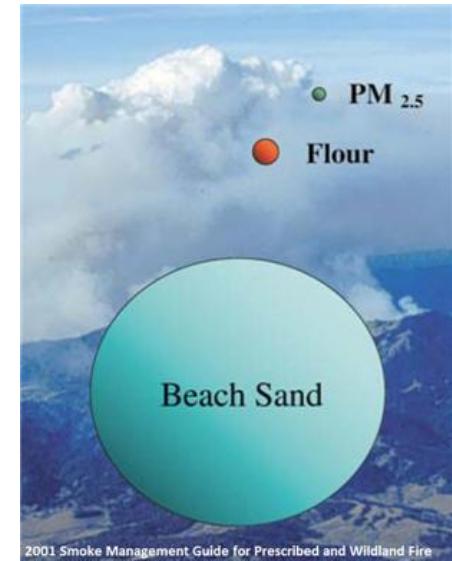
Waarom

Indicatie kwaliteit milieu (ruimte en tijd)

Toxiciteit mens: enzym interactie / inhibitie

Toxiciteit bijen: studies met Se, Cd Al Pb

hoge concentraties kunnen haalgedrag en
oriëntatie negatief beïnvloeden

Zware metalen

Herkomst zware metalen in bijen

Pollen en nectar + bodem

+

antropogene bronnen

- voertuig gerelateerd: Fe (iron), Bi (Bismuth), Sn (Tin), Sb (Antimony) , Ba (Barium), Cr (Chromium) , Cu (Copper), Zn (Zinc)
- rem gerelateerd: Cu, Fe, Al (Aluminium)
- band gerelateerd : Zn

Metaal in straatstof is gelijk aan bodem omgeving

Depositie hangt af van deeltjes grootte

verf bijenkast, draaglijsten

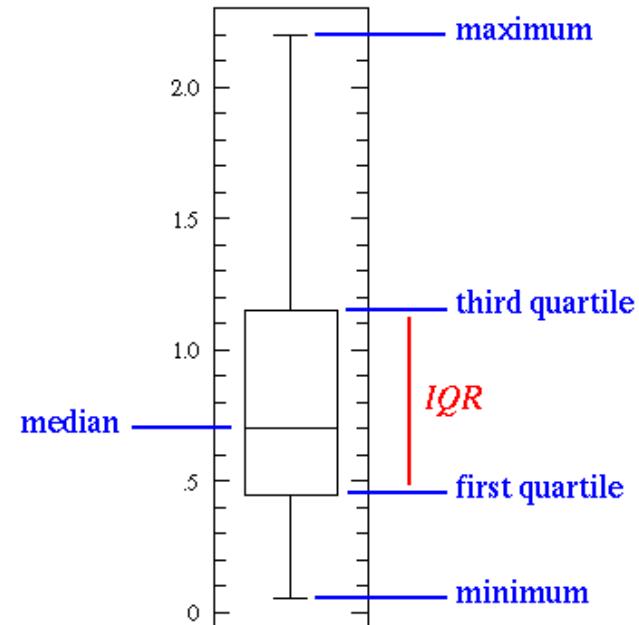
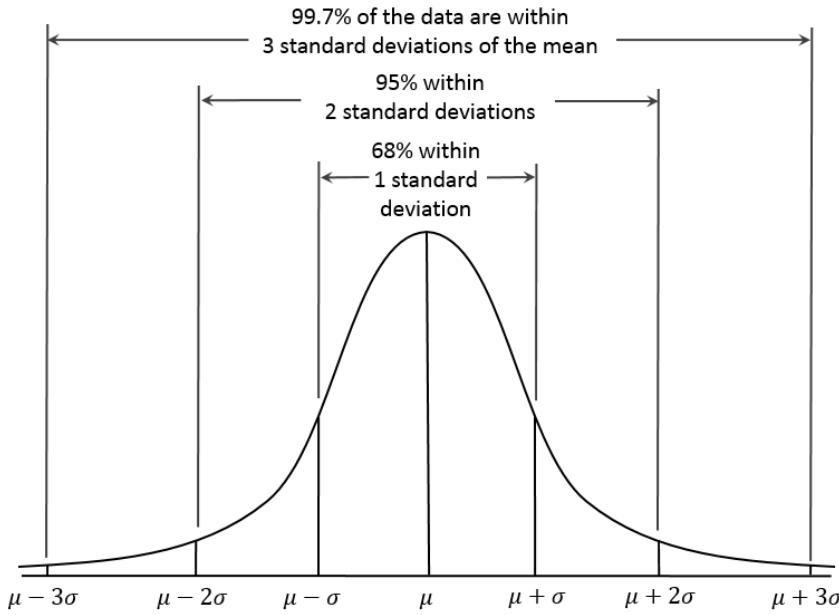

Interpretatie

Geen bepaalde interpretatie.

Afwijking van “normale” concentraties worden beschouwd als indicatie van over-blootstelling

1. overschrijding gemiddelde ($P = 0.05$)
2. in upper quartile (> 75 percentiel)

Ruimte en tijd onderzoek 2006

Sacrificial sampling

Volk bemonsteren

Sites

Maastricht (urbaan area)

Buggenum (ruraal area)

Hoek van Holland (industrie gebied)

“Normale” variatie

Cu	2006 study	Reference studies	sites	references
	11.65 - 13 - 15 19.77		control sites	Fakhimzadeh & Lodenius (2000)
		14 - 27	industrial sites	Fakhimzadeh & Lodenius (2000)
		35.7 ± 1.5*	different locations	Kump et al. (1996)
		8.68 – 9.70	hives without CCA	Kalnins and Detroy (1984)
		9.86 – 10.5	hives with CCA	Kalnins and Detroy (1984)
		15.16 – 30.55	Relatively clean locality	Veleminsky et al. (1990)
		31.89 – 37.68	industrial locality	Veleminsky et al. (1990)

Ruimte en tijd variatie metaal

Table 2. Metal concentrations in worker honeybees ($\mu\text{g g}^{-1}$ dm) in samples from three locations. Concentration values are calculated as sample means over the entire study period (7 July - September 2006).

Element	Maastricht	Buggenum	Hoek van Holland
Al	9.17 ^a	9.33 ^a	9.07^a
As	0.72 ^a	0.73 ^a	0.69^a
Cd	0.16 ^a	0.21 ^a	0.11^a
Co	0.11 ^a	0.21^b	0.10^a
Cr	0.21 ^a	0.22 ^a	0.22^a
Cu	17.66 ^a	13.75 ^a	14.22^a
Li	0.02 ^a	0.02 ^a	0.02^a
Mn	35.08 ^a	37.97 ^a	30.99^a
Mo	0.79 ^a	0.53 ^a	0.54^a
Ni	0.30 ^a	0.31 ^a	0.31^a
Pb	0.45 ^a	0.42 ^a	0.55^a
Sb	0.12 ^a	0.11 ^a	0.11^a
Se	1.36 ^a	1.29 ^a	1.19^a
Sn	0.50 ^a	0.51 ^a	0.51^a
Sr	1.42^{ab}	0.90 ^a	1.61^b
Ti	0.33 ^a	0.28 ^a	0.34^a
V	0.03 ^a	0.02 ^a	0.15^b
Zn	74.72^a	79.59^a	66.70^a

Tijd en ruimte

Constant in de tijd 2-weeks intervallen (Juli – Sept)

As, Li, Mo, Ni, Pb, Sb, Se, Sn, Zn

Significant overschrijding per 2-weeks intervalle

Al, Cd, Co, Cr, Cu, Mn, Sr, Ti, V

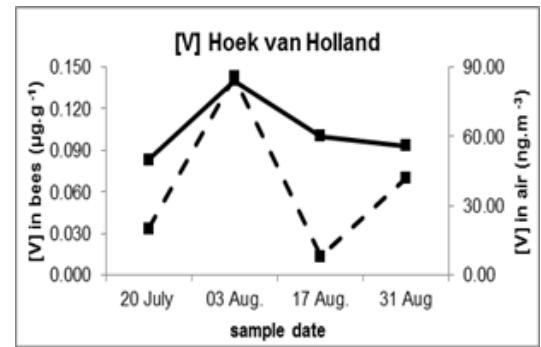
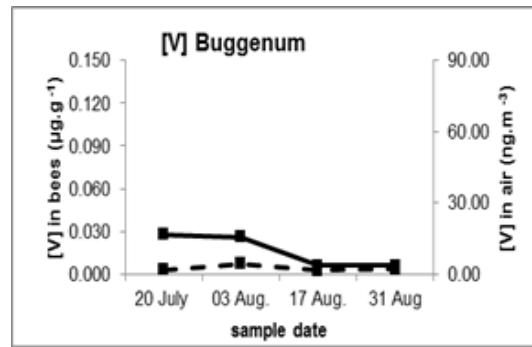
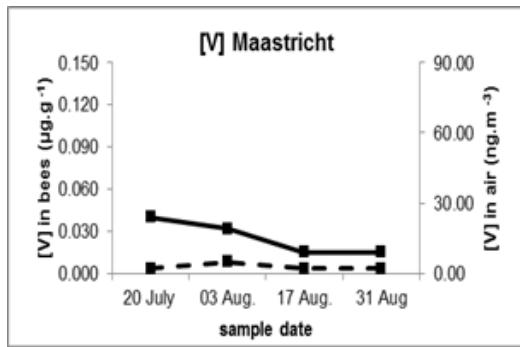
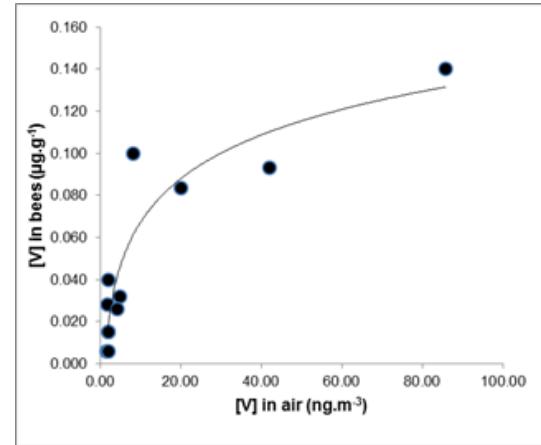
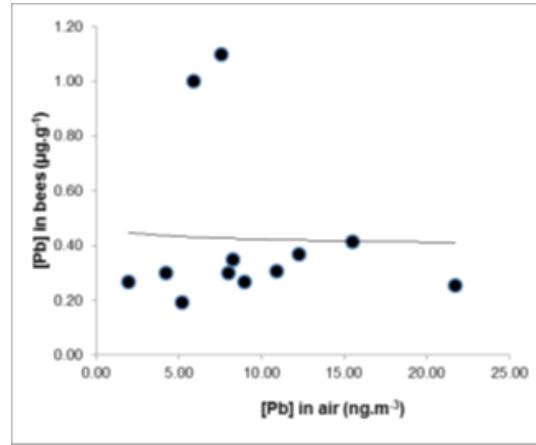
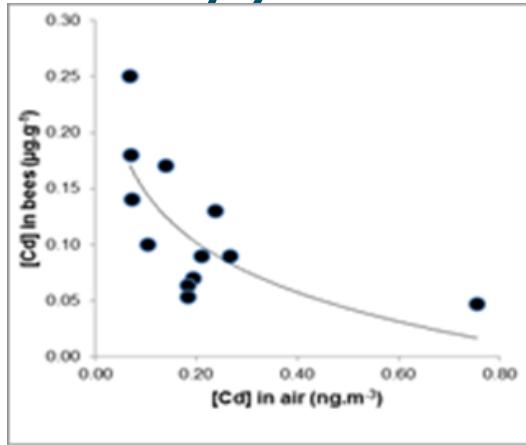
Concentraties binnen bandbreedte “normaal”

Meeste metaal vervuiling op de sites was relatief laag

Overschrijding in de tijd gevolg van voedsel of overexposure??

In deze studie eerste onderzoek van Al, Co, Li, Mo, Sb, Sn, Sr, Ti en V in honingbijen

Zware metalen in lucht en bijen (2006 study)

Vanadium air and bees correlated (R^2 84%)
Only great variation (order of magnitude) in air can be reflected in metal in bees

Surveillance Nederland studie metalen 2008

150 standen

Pooled bijenstand

monsters

Juni 2008

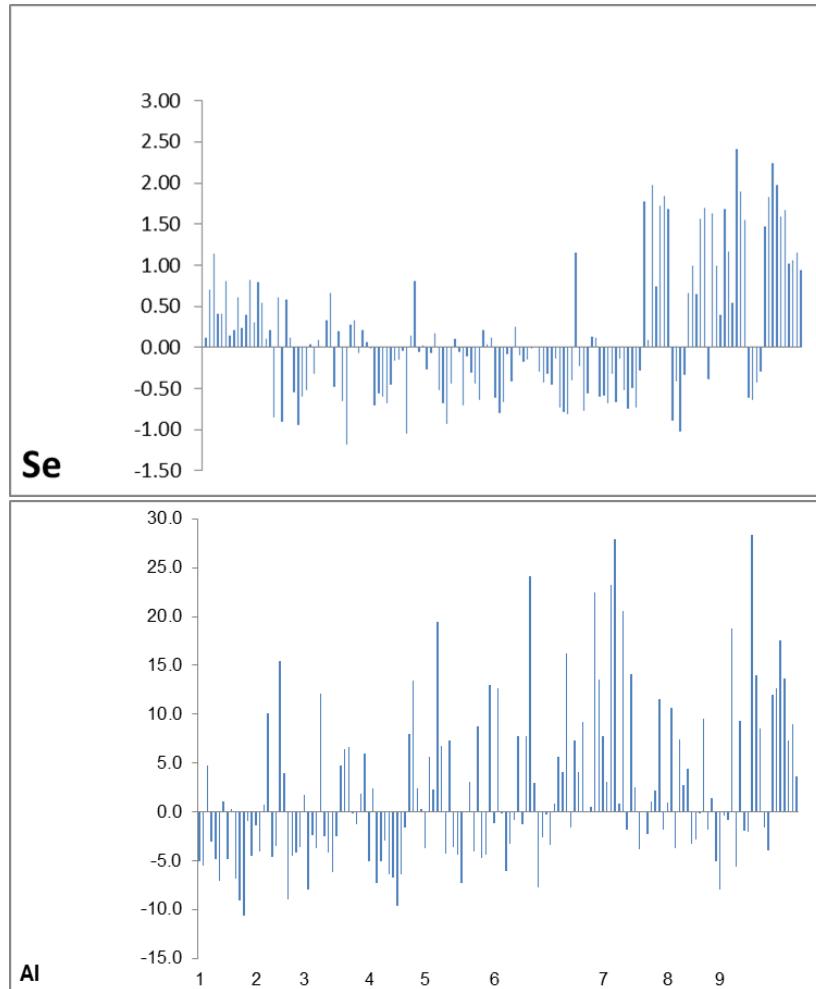
Sacrificial sampling

Land gebruik

Regio

Regionaal effecten, conc +/- mediaan

Postcodes in Nederland

- 1000-1999
- 2000-2999
- 3000-3999
- 4000-4999
- 5000-5999
- 6000-6999
- 7000-7999
- 8000-8999
- 9000-9999

Land gebruik (study 2008)

Table 3. Metal in $\mu\text{g.g dm bee}^{-1}$ per land use

Metal	> 50% agricultural area (n = 94)	> 50% woods (n = 7)	> 50% urban area (n = 16)	Mixed land use (n = 30)	LSD	P
Al	17.33	29.43	16.06	17.04	5.92	< 0.001
As	0.79	0.53	0.93	0.80	0.25	0.066
Ba	1.84	4.52	2.02	2.24	0.88	<.001
Cd	0.23	0.38	0.18	0.28	0.09	0.002
Co	0.18	0.26	0.19	0.18	0.06	0.041
Cr	0.45	0.66	0.38	0.42	0.14	0.007
Cu	19.58	26.40	20.01	19.46	3.03	<.001
Li	0.02	0.06	0.04	0.02	0.02	<.001
Mn	162.40	326.10	92.20	188.00	76.48	<.001
Mo	0.70	1.71	0.68	0.70	0.30	<.001
Ni	0.57	0.98	0.58	0.61	0.20	0.001
Sb	0.29	0.84	0.29	0.30	0.21	<.001
Se	2.18	1.77	2.02	2.05	0.63	0.518
Sn	0.40	0.47	0.40	0.37	0.26	0.908
Sr	1.75	2.6	1.93	1.75	0.52	0.013
Ti	0.47	0.82	0.47	0.45	0.24	0.042
V	0.04	0.07	0.03	0.03	0.03	0.100
Zn	98.50	138.60	96.80	98.40	16.52	<.001

Erwinia pyrifoliae

In kas

Aardbei pathogen

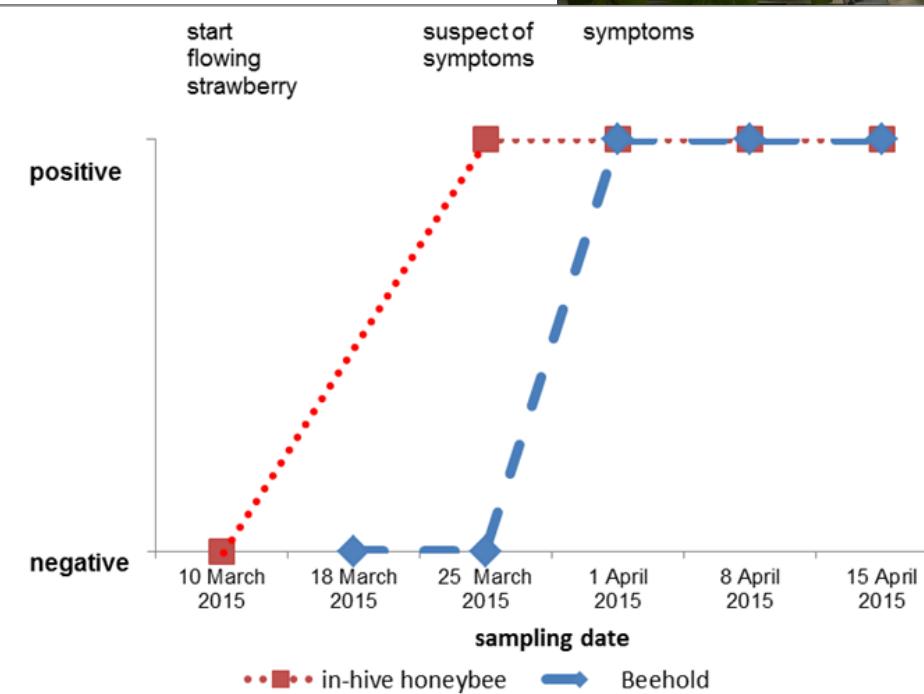
Combinatie

bestuiving/

bioindicatie

Sacrificial in-hive sampling

Non sacrificial Beehold
sampling

Dank voor de aandacht

